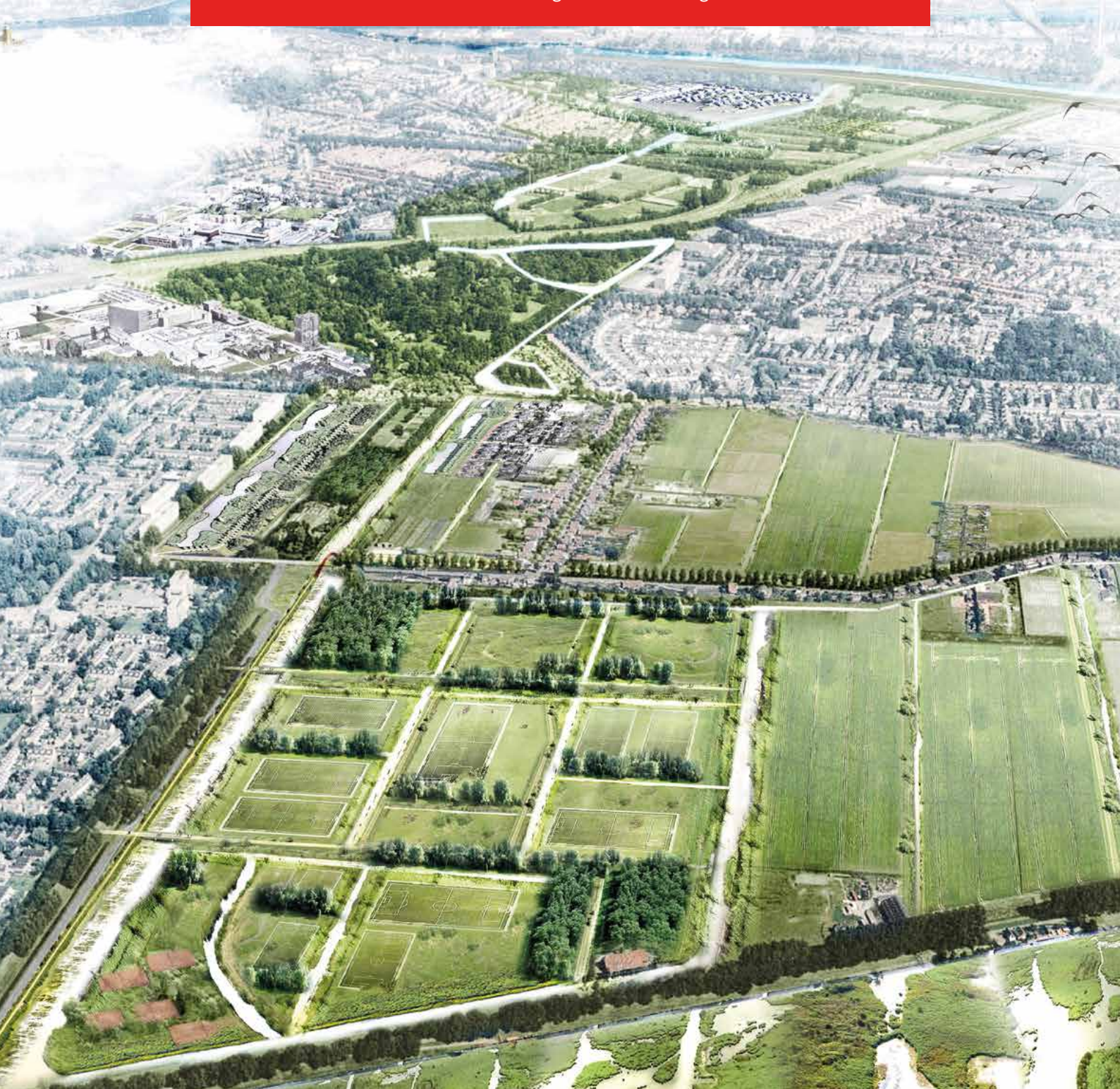

Werken aan Groen en Blauw in de stad

Resultaten van de City Deal Waarden van Groen en Blauw in de Stad

Natuur inclusieve oplossingen zijn breed van waarde voor diverse stedelijke opgaven. Ze dragen bij aan groene, duurzame en leefbare steden, en daarmee aan een prettig vestigingsklimaat voor inwoners en bedrijven. Uiteraard kost de aanleg en het beheer van groene en blauwe onderdelen geld. De veronderstelling is dat de investering ruimschoots wordt terugverdiend in andere functies van de stad. Voor die sectoren heeft de natuur een waarde.

Het is daarom nodig dat de maatschappelijke en economische waarden van natuur breed bekend zijn en nadrukkelijk worden meegewogen in beleid en besluitvorming in de stad. De City Deal Waarde van Groen en Blauw ontstond op het moment dat één van de weinige beschikbare instrumenten hiervoor, TEEB-stad, op het punt stond vanuit de eerste ontwikkelfase een grote kwaliteitsslag te maken.

Wat heeft de City Deal tot nu toe opgeleverd?

Het belang van de waarde van Groen en Blauw

Waarom is het zo belangrijk de waarde te berekenen van Groen en Blauw in de stad? Egbert Roozen (VHG): 'De economische crisis van 2009 raakte de groene sector hard. Er waren stevige bezuinigingen zowel in de aanleg als in het onderhoud. Groen werd in die tijd vooral als decoratie gezien terwijl ik het zie als een basis voor kwaliteit van leven. Groen draagt bij aan een beter leefklimaat, aan de biodiversiteit en de gezondheid van mensen. Als groen waarde heeft, kijken we er anders tegenaan. Dan zijn we ook bereid om er een bijdrage aan te leveren. Daar zit ook de reden voor VHG om aan deze City Deal mee te doen.'

‘Als groen waarde heeft, kijken we er anders tegenaan’

Groenprofessionals

Dus kunnen we de waarde van groen berekenen in euro's? Kunnen we baathouders motiveren om, als die waarde duidelijk is, mee te betalen aan de realisatie en het onderhoud van groenprojecten? Roozen: 'Heel simpel. In een groen winkelcentrum is de verblijfsduur van klanten groter. Zij besteden er meer. De winkeliers in dat gebied hebben profijt van het groen. Met de waardenberekeningen kunnen we bewustmaken en activeren. De groenprofessionals hebben een belangrijke rol in het adviseren over het juiste groen op de plaats en met het juiste onderhoud. Zo kunnen we vanaf de planvorming onze kennis inbrengen om groen met waarde te creëren en de waarde van groen naar verloop van tijd te laten groeien. Want we moeten ook dat niet vergeten. Investeren in groen is investeren in baten op langere termijn. Daarom is het goed om de groenprofessional zo vroeg mogelijk aan tafel te hebben.'

De betrokken gemeenten zijn overtuigd van de meerwaarde van groen en blauw in de stad. Het is echter lastig de concrete waarde aan te geven in het beleidsdebat. Ook bij de gebiedsontwikkelingen is het van belang de waarde van groen en blauw te kunnen benoemen, tegenover 'harde en economische' eisen. Groen delft anders steeds het onderspit tegen uitbreiding van parkeren of woningbouw. De TEEB-stad tool was op weg hiervoor een oplossing te bieden. Apeldoorn, Den Haag en Rotterdam waren al vóór de City Deal betrokken bij de tool.

'De TEEB-stad tool is een instrument waar ik vaak – en veel – over praat', aldus Jacco Schuurkamp, gemeente Den Haag. 'TEEB-stad is voor mij een 'maatschappelijke kosten-batenanalyse voor dummies'. Het is een poging om complexe materie toegankelijk te maken voor een breed publiek. Het idee was dat TEEB-stad gebruikt zou worden als ondersteunend middel bij een gesprek met geldschietters.' Henk Kuijpers, gemeente Apeldoorn, heeft de TEEB-stad enkele keren voor situaties in Apeldoorn toegepast. 'Steeds kwam daar een positieve baten-kostenuitkomst uit.'

Atlas Natuurlijk Kapitaal

Wat waren de redenen om deze City Deal te organiseren? Kuijpers: 'Wat we merkten was dat TEEB-stad mensen een beetje af schrok. Omdat ze bang waren dat het te ingewikkeld was of omdat er bepaalde relevante kengetallen rond bijvoorbeeld gezondheid en klimaat ontbraken. Ook was er geen 'onderdak' voor de tool, waardoor de continuïteit niet was geborgd. De City Deal maakte het mogelijk om een verbinding naar de Atlas Natuurlijk Kapitaal te maken, waardoor de TEEB-tool niet meer op zichzelf stond.'

De TEEB-stad tool

Op 31 mei 2016 werd de City Deal 'De waarden van groen en blauw in de stad' ondertekend. 'Het RIVM kreeg de opdracht om modellen te maken die de maatschappelijke baten van groen en water in steden in beeld brengen', vertelt Ton de Nijs, die namens RIVM betrokken bij de ontwikkeling van de City Deal is. 'De TEEB-stad tool werd ontwikkeld om te berekenen welke maatschappelijke en financiële waarden een groene of blauwe maatregel heeft. In het kader van de City Deal droeg het ministerie van LNV in 2016 het beheer over aan het RIVM. Het RIVM bouwde TEEB-stad opnieuw op om te voldoen aan de veiligheidseisen van het Rijk. Daarna ging het RIVM aan de slag om TEEB-stad te verbeteren. Zo breidde het RIVM de tool uit met een aantal nieuwe baatberekeningen, vernieuwde de kengetallen en voegde meer kengetallen toe. Voorbeelden zijn de invloed van groen op de luchtkwaliteit, de berging van regenwater in de bodem en de opslag van koolstofdioxide door bomen.'

De eerste versie genereerde vooral discussie over de cijfers, herinnert Schuurkamp zich. 'Ik ben daarom heel blij dat je nu in TEEB-stad kunt zien welke bronnen zijn gebruikt en hoe er gerekend wordt. Er zijn weinig digitale tools die zo transparant zijn. Het bleek een effectieve manier te zijn om tastbaar te maken waar het denken in ecosysteemdiensten toe kan leiden. Vaak is de ontwikkeling van de vastgoedwaarde het tastbaarste resultaat. Maar bij de vergroening van het Slachthuisplein hier in Den Haag was de uitslag verrassend; niet de vastgoedwaarde en ook niet de waterhuishouding profiteerde het meest, maar de sociale cohesie. Met die ogen hadden nog maar weinig mensen naar dit project gekeken.'

Foto: Tree Ground Solutions, Branchevereniging VHG, De Levende Tuin

Doorontwikkeling van de tool

Daarnaast werkte het RIVM aan de ontwikkeling van de Groene BatenPlanner. Deze moet op termijn de TEEB-stad tool gaan vervangen. De Groene BatenPlanner maakt de verschillende baatberekeningen locatie-specifiek. Een boom op de Dam in Amsterdam bijvoorbeeld heeft een andere waarde dan een boom in het Amsterdamse Bos of op de Veluwe. 'Het is de ambitie om de Groene BatenPlanner in de toekomst verder door te ontwikkelen', vertelt De Nijs. 'Met als doel een tool die snel en eenvoudig de maatschappelijke kosten en baten van omgevingsvisies in beeld brengt. Zo kunnen gemeenten beter rekening houden met alle verschillende waarden van groen en blauw in de planvorming, en bij het beheer van de buitenruimte.'

De werking van de City Deal

Gedurende de looptijd van de City Deal

- werd er aan de tools gewerkt;
- kwam de kerngroep 18 keer bijeen;
- was er een workshop over de inhoud van de tools,
- was er een werkbijeenkomst over pilots;
- hielden we 7 CoP bijeenkomsten waar pilots besproken werden.

Horizontale keten

‘Het mooie van het werken in de City Deal is dat we vanuit verschillende invalshoeken keken naar hoe we de baten van groen nog meer kunnen laten groeien’, vertelt Roozen. ‘Voor de groene sector is dat heel bijzonder. Voorheen zaten wij als groene sector onderin de verticale samenwerkingskolom, nadat het project al bedacht en gerealiseerd was. Als het nu over groen gaat, werken we nu in een horizontale keten samen met allemaal mensen die een rol vervullen in het proces rondom groen. Samen vormen we een hechte keten en brengen we groen, gekoppeld aan maatschappelijke uitdagingen, op een hoger plan.’

Werksessies en Community of Practice

‘We hebben werksessies gehad waarin we vanuit verschillende invalshoeken, vanuit praktijkvoorbeelden en met een divers gezelschap keken naar de betekenis van groen en blauw’, vertelt Kuijpers. ‘Dat gaf een brede blik op de toegevoegde waarde, waarbij we zagen dat groen en blauw vaak een verbindende functie hebben in de ruimtelijke en sociale omgeving. Een aantal van die waarden laten zich lastig ‘vangen’ in de tool. Daar is de conclusie dat de waarde op een andere wijze uitgedrukt moet worden. Zoals bijvoorbeeld bij biodiversiteit.’

Foto: Griffioen Wassenaar, Branchevereniging VHG, De Levende Tuin

Tijdens de CoP (Community of Practice)-bijeenkomsten zijn veel mooie discussies gevoerd en voorbeelden gedeeld, aldus Roozen. Zoals de wijze waarop de gemeente Amersfoort de waarde van bomen in de stad inzichtelijk maakt voor de burger. Of in Dordrecht waar een berekening is gemaakt van de waarde van groen in een park gekoppeld aan klimaatbestendigheid. 'VHG heeft samen met NVTL een CoP georganiseerd rondom bestaande TEEB-berekeningen, waarbij het voorbeeld van de Urbanisten in Zwolle de revue passeerde. Wat ik ervan meeneem in mijn werk is, dat het kunnen uitdrukken van de waarde van groen in euro's helpt om de bewustwording over wat groen doet verder uit te bouwen, naar duurzame opties met groen te kijken en de aandacht voor de professionele aanleg en onderhoud eraan te koppelen. Daarmee halen we groen uit de softe hoek en zetten we het, als het over duurzaamheid gaat, op hetzelfde niveau als technische oplossingen.'

**‘We zetten groen
op hetzelfde niveau
als technische
oplossingen’**

Draagvlak en inzichten

De afgelopen City Deal-periode heeft Rotterdam vooral stappen gezet op het creëren van draagvlak en bewustwording van de waarde van groen en blauw in de stad in de gemeentelijke organisatie in brede context, vertelt Nanda Sweres. 'Hierbij was het zaak om aan te haken bij projecten waar energie in zit om daar de meerwaarde van groen en blauw aan te tonen door het versterken van ecosysteemdiensten en biodiversiteit.'

De gemeente Dordrecht is actief in meerdere City Deals en heeft daar veel aan, volgens Bertus van der Vegt en Ellen Kelder. 'Naast kennis over hoe andere steden werken, kregen we vooral inzicht in waar we gezamenlijk tegen aan lopen in beleid en regelgeving. Vooral hiervoor biedt de City Deal een heel goed platform om met de verschillende overheidslagen en private partijen te zoeken naar de oplossingen. Zeker voor middelgrote steden geldt dat een City Deal een makkelijke route is naar goed contact met het Rijk. De wethouders van Dordrecht zijn zeer betrokken. Wethouder Stam, als opvolger van de enthousiaste wethouder Reynvaan, heeft zich in diverse interviews positief uitgelaten over de opbrengst van de City Deal. Wethouder Piet Sleeking zit in de stuurgroep van de City Deal Klimaatadaptatie en is zeer tevreden over de uitkomst van onze pilot hierin.'

Pilots en projecten van de City Deal

Reyeroord, Rotterdam

Bij de Community of Practice in Rotterdam, mei 2019, hebben de City Deal-partners een bezoek gebracht aan Reyeroord. Deze buurt is onderdeel van de wijk IJsselmonde aan de zuidoostelijke grens van de stad. Het gebied bestaat uit grondgebonden woningen gemengd met appartement complexen ruim opgezet in een groenrijk gebied. Opvallend aan het gebied is de grote hoeveelheid groen die momenteel weinig functioneel is voor de wijk. 'Hier is de potentiële waarde van groen en blauw groot, maar de inrichting sluit weinig aan bij de wensen van de bewoners waardoor er weinig gebruik van wordt gemaakt', legt Cees de Vette, gemeente Rotterdam uit. 'Sinds een jaar wordt hier een vernieuwde werkmethode toegepast, waarbij bewoners vanaf het eerste moment direct bij plannen en processen worden betrokken. Het gebied is een pilotgebied, met de energietransitie als vliegwiel. Zo veel mogelijk afdelingen van de gemeente worden betrokken bij zowel de transformatie van het fysieke domein als ontwikkelingen in het sociaalmaatschappelijk domein.'

Door deze vernieuwde aanpak heeft de organisatie de publieksprijs gewonnen voor 'Aan de slag' van de Omgevingswet.

Bomenwaarderingssysteem gemeente Amersfoort

Amersfoort heeft in de Bomenleidraad het beleid van de stad voor de (eigen) bomen vastgelegd. Er zijn een groot aantal redenen om meer bomen in de stad te willen, vertelt Cora van Zwam, gemeente Amersfoort. 'Denk aan hittestress, biodiversiteit, beleving. In de concurrentie om ruimte met nieuwe bebouwing en verkeer lukt het echter lang niet altijd om een plek te vinden waar een boom zowel ondergronds als bovengronds past. Als we de kwantiteit niet altijd kunnen beïnvloeden, dan willen

we in ieder geval zorgen voor een stijgende kwaliteit. We hebben daarom het model met zes waarden van bomen ontwikkeld om die kwaliteit te kunnen benoemen. We kunnen onszelf dan vragen stellen als: welke waarde verdwijnt als deze boom wordt gekapt en hoe compenseer ik dit?’

De waarden worden inmiddels in Amersfoort ook gebruikt om te vertalen naar de algemene groenkaart.

Pilots in Dordrecht

Tijdens de City Deal zijn er twee pilots gestart in Dordrecht. De Dordtwijkzone is op dit moment een belangrijke grote ecologische zone in de stad, die met de verdichting van de stad (10.000 extra woningen op een bestand van 55.000) een belangrijke rol krijgt als groene long. Met de Groene BatenPlanner brengt RIVM nu de baten van groen in kaart en gaan we op zoek naar businesscases om cofinanciering te vinden voor het kwalitatief verbeteren en versterken van het groen in dit gebied. Ellen Kelder, gemeente Dordrecht: ‘Op basis van de resultaten van de groene batenplanner kunnen we partijen om de tafel uitnodigen om mee te denken over het gebiedsperspectief van deze zone. Via de City Deal ondersteunt RVO.nl Dordrecht in dit gesprek.’

De pilot Dordtwijkzone loopt door na de sluiting van de City Deal.

Voor het tweede project, het Sterrenburg-park. Daarvoor heeft de gemeente de TEEB-stad toegepast. ‘Het Sterrenburgpark werd de laatste jaren steeds minder gebruikt, en daar waren wij niet tevreden over’, vertelt Bertus van der Vegt, gemeente Dordrecht. ‘Wij wilden meer betrokkenheid van gebruikers en omwonenden. Daarnaast was er sprake van wateroverlast in dat park. Wij hadden budget om het probleem ‘technisch’ aan te pakken, maar wilden graag een meer creatieve oplossing. Wij wilden graag het park gebruiken als stimulans voor ‘bewegen en ‘naar buiten gaan’. Dus voor gezondheid. En wij wilden graag dat, op basis van de resultaten van de tool, ook andere partijen dan de gemeente hieraan mee zouden gaan betalen.’

Dat laatste is echter niet gelukt. Conclusie: dat blijkt lastig op klein schaalniveau. Wel is de herinrichting van het park tot natuurlijke speelplek een aanjager gebleken voor nieuwe maatschappelijke plannen: het (leegstaand) gebouwtje aan de rand van het park wordt de thuisbasis voor een pas opgerichte buurtcoöperatie.

Overzicht instrumenten en onderzoeksmethodieken

Hieronder geven we een overzicht van verschillende instrumenten voor het waarderen en ontwerpen van waarden van Groen en Blauw die tijdens onze bijeenkomsten de revue passeerden. Deze lijst is geenszins limitatief.

Groene Batenplanner

In ontwikkeling, prototype beschikbaar. De Groene BatenPlanner brengt 7 verschillende baten ten aanzien van gezondheid, water en luchtregulatie en de waarde van het vastgoed in ruimtelijk in beeld. Er wordt een gebruikersvriendelijke tool ontwikkeld als opvolger voor de TEEBStad Tool. Een eerste demo versie is beschikbaar.

TEEBstad

Met de TEEB-stad kan men eenvoudig de maatschappelijke waarde van groen en water in de stad worden berekend. TEEB-Stadtool is onlangs geactualiseerd. De verschillende waarden van groen en blauw in de stad kunnen hiermee gewaardeerd worden. www.teebstad.nl

Natuurkapitaal in Rotterdam

Karim Smit, gemeente Rotterdam heeft een bewerking gemaakt van de TEEBstadtool over investeringsvoordeel van groen op locaties. Rapportage beschikbaar. https://www.slideshare.net/slideshow/embed_code/key/MC4ongS2JwC1cK

Natuurlijke alliantiemodel

Samenwerkingsmodel voor partners bodem-water-groen. Door waterschap Vallei en Veluwe toegepast in klimaatstrategie Amersfoort.

Ontwerptool groene gezonde stad

<https://tools.wenr.wur.nl/groenegezondestad>

De Ontwerptool Groene Gezonde Stad is een tool die het effectief gebruik van stadsgroen door planners, ontwerpers, ontwikkelaars, hoveniers en groenvoor-

zieners ten behoeve van maatschappelijke doelstellingen moet stimuleren. Professionals krijgen via de tool beter inzicht in waar en welk groen welk gezondheidseffect op welk doelgroep heeft, en worden daarmee uitgenodigd die kennis te benutten in hun plannen en projecten.

Leefplekmeter gezonde leefomgeving

<https://www.gezondeleefomgeving.nl/instrumenten/leefplekmeter>

Instrument om een gebied te beoordelen op gezondheidskenmerken.

Toolbox klimaatbestendige stad

<https://ruimtelijkeadaptatie.nl/hulpmiddelen/toolbox-ks>

De toolbox geeft de gebruikers inzicht in de bewezen effectiviteit van de maatregelen met betrekking tot wateroverlast, droogte en hitte. De TKS levert zo een gemeenschappelijke kennisbasis voor de (risico)dialog. Zo kun je met de TKS snel verschillende scenario's opstellen, met elkaar vergelijken en afzetten tegen eerder gestelde klimaatadaptatiedoelen.

Bomenwaarderingssysteem Amersfoort

<https://www.hetgroenehuisamersfoort.nl/sites/default/files/Bomenleidraad%20definitief%2012%20december%202017.pdf>

Systeem om waarde van bomen in beeld te brengen aan de hand van 6 indicatoren: boomwaarde, milieu & klimaat, ruimtelijke structuur & landschap, ecologie & biodiversiteit, cultuurhistorie, gebruik- en belevingswaarde.

i-tree:

www.itreetools.org

ITree Nederland maakt het Amerikaanse pakket ITree Eco toepasbaar voor Nederland. Het maakt de baten van bomen inzichtelijk onder andere op het gebied van hemelwaterregulering, afvang van vervuilende stoffen

en schaduwwerking. i-Tree zet deze baten om en maakt het mogelijk de waarde van bomen in cijfers en euro's te bepalen. ITree ECO kan de waarde van solitaire laan- of parkbomen berekenen en is daarmee bijzonder in te passen in assetmanagement. ITree is een opensource programma en gratis te gebruiken

Green city challenge

<https://medium.com/@stefaanvandist/the-green-city-challenge-ef9806c98b9d> ; <https://medium.com/@stefaanvandist/the-green-city-challenge-556fe7eb9dae>

The Green City Challenge is een evenement, geïnspireerd op innovatie-formats zoals design sprints en hackathons. In twee dagen tijd ga je in team de competitie aan met andere teams in de ontwikkeling van een blauwgroene basisinfrastructuur voor jouw gemeente, stadsdeel, straat of schoolplein.

Citizen science en participatieve methoden

Citizen science, ook wel burgerwetenschap genoemd, is onderzoek (naar natuur) dat in zijn geheel of gedeeltelijk door amateurs of niet-professionele wetenschappers wordt uitgevoerd. Zie rapport WUR citizen science voor natuur <http://edepot.wur.nl/413497>. Daarnaast zijn er de laatste jaren digitale methoden ontwikkeld om meningen te peilen. Voorbeelden zijn:

- <https://www.meetjestad.net>
- Gamification
- Leefplekmeter
<https://www.pharos.nl/kennisbank/de-leefplekmeter-wat-vind-je-van-je-leefplek>
- Gemeentepeiler <https://www.gemeentepeiler.nl>

Maatregelenboek hittestress HvA - Haarlem

Diverse manieren van rekenen. Hoe werkt het, in welke mate klimaatdoelstelling te halen. Vraag hoe met groen

hittestress is weg te nemen. Ontwikkelen maatregelenboek op straatniveau. Publicatie dichtbij.

Maatregelenboek klimaatadaptatie HvA, m.n. regenval

<https://www.hva.nl/praktisch/algemeen/etalage/de-stad/publicaties/publicaties.html> zoeken naar The climate is right up your street, book of examples. Algemeen, inrichting straten in kader regenval.

Handleiding De Levende Tuin

Dit concept helpt de VHG-professionals om op de wensen van de consument in te spelen en daarmee de leefomgeving verder te vergroenen. <https://www.vhg.org/domeinen/openbaar-groen/de-levende-tuin>

Handleiding Het levende gebouw, VHG

De handleiding gaat over groen op, aan en in gebouwen. De informatie is bedoeld om groenprofessionals, opdrachtgevers, architecten, landschapsarchitecten en projectontwikkelaars te helpen en inspireren bij het integraal ontwerpen, bouwen en beheren van gebouwen. Te bestellen bij VHG, [vhg.org https://www.vhg.org/kennisbank/het-levende-gebouw/digitaal-het-levende-gebouw-bladerbaar](https://www.vhg.org/kennisbank/het-levende-gebouw/digitaal-het-levende-gebouw-bladerbaar)

Groen in gebouwen

De publicatie Groen in Gebouwen is een SBR publicatie die is gemaakt in samenwerking met VHG met als doel het aanleveren van basiskennis voor architecten en andere ontwerpers/adviseurs om te kunnen komen tot een integrale aanpak voor ontwerpen met planten in gebouwen. De publicatie is te bestellen bij SBR, www.sbr.nl

Foto: Ginkelgroep, Branchevereniging VHG, De Levende Tuin

Hoe nu verder?

Hoewel de City Deal stopt, overheerst bij de partners het gevoel nog niet 'klaar' te zijn. De partners hebben behoefte om verder in te gaan op nut en gebruik van de verschillende tools, om waarden in meer dan geld uit te drukken en de communicatie hierover naar diverse belanghebbende partijen verder uit te werken.

De vraag 'hoe we (nog) sneller op weg naar een groenblauwe wijk, stad en regio kunnen gaan in een tijd van grote woningbouwopgaven, energietransitie en klimaatverandering' leeft ook bij de City Deal Klimaatadaptatie. Dit raakt aan andere thema's waarvoor groenblauwe oplossingen van waarde zijn. Denk aan versterking van biodiversiteit, gezondheid, voedsel, sociale samenhang, recreatie, belevingswaarde en vastgoedwaarde.

Als vervolg op de City Deal Waarden van Groen en Blauw in de Stad zoeken vijf van de betrokken steden en hun partners daarom aansluiting bij de City Deal Klimaatadaptatie. Dat doen zij in de vorm van een werkgroep met een aantal pilots. Het ministerie van LNV omarmt deze beweging. Dit biedt de kans om de argumentatiekracht van de City Deal Waarden van Groen en Blauw in de stad te verbinden met het (meer) praktische karakter en de bestuurlijke verbinding van de City Deal Klimaatadaptatie. Op de Dag van de Stad gaat deze samenwerking officieel van start.

Heeft u interesse in een partnerschap met de City Deal Klimaatadaptatie op het thema Waarde van Groen en Blauw? Neemt u dan contact op met de coördinator van de City Deal Klimaatadaptatie Bart Stoffels: bart@stadsstromen.nl

Colofon

Deze brochure is een uitgave van Agenda Stad.
De digitale versie van deze brochure is te vinden op www.agendastad.nl

Voor meer vragen over de resultaten en/of het uitgebreide verslag: ineke.vanvliet@rvo.nl.

Redactie: Pieter Verbeek Tekst&Communicatie
Ontwerp: Tappan

Oktober, 2019.